

Жарко ЛЕКОВИЋ*

ПЛЕМЕНСКА ИСТОРИЈА НА СТРАНИЦАМА ЗАПИСА – ИСТОРИЈСКИХ ЗАПИСА

ABSTRACT: Tribal history is a condition to all synthesis which have a regional and broader scientific significance. There are no great historical studies without the tribal themes which were scientifically processed, there is no national history without them. Scientific results on pages of the "Zapisi-Istorijski zapisi" significantly broadened the horizons of tribal history and discovered the genesis of many historical movements. Historical processes, even though they are situated in the field of tribal thematic, unarguably have the widest frame. Political, industrial, educational, cultural and social circumstances and socioeconomic relations among the tribes are being analyzed throughout historical essays, along with battle for liberty of our people, which hasn't been fully expressed yet. Montenegrin politics regarding the tribes has also been shown, and the political programme of Montenegrin territorial expansion. These works represent a starting point for all of those who wish to look into their past with a new perspective, and are an inspiration to further accomplishments in the domain of local history.

KEY WORDS: Montenegro, Zapisi, Istorijski zapisi, tribe, history, historians, customs, society.

Дугогодишње излагање часописа Записи представља врло значајан догађај у историји културе Црне Горе. Његово излагање обиљежило је међуратни период у развоју црногорске историографије. Ниједно гласило прије тога и све до 1941. године није ни приближно извршило тако снажан утицај на развој научне историјске мисли у Црној Гори, као што су то учинили Записи, доприносећи афирмацији историје и културе Црне Горе. На страницама предратних Записа сабрано је толико грађе огромне научне вриједности, да је она постала незаоби-

---

* Аутор је виши научни сарадник у Историјском институту УЦГ.

лазан извор за историчаре, социологе, етнографе, правнике и научнике других историји сродних научних дисциплина. Од јула 1927. до априла 1941. године (са прекидом од маја 1933. до 1. јануара 1935) овај часопис – у 146 мјесечних и двомјесечних свезака на 9.280 страна, публикувао је драгоцјену грађу највише из фондова Цетињског архива, затим знатан број чланака, мањих студија, расправа и разних других историографских прилога, углавном писаних на основу изворне документације. Готово сву архивску грађу за часопис припремао је Душан Д. Вуксан, добар познавалац ондашњих архивских фондова, те је захваљујући његовом марљивом раду сачувано доста изворних докумената. Душан Вуксан је био и најплоднији сарадник Записа. Преостале странице испунили су други домаћи и страни научници. Међу њима најплоднији је био Ристо Драгићевић, који је Вуксану у овом важном научном послу много помагао. Записи су имали сталну рубрику и за приказивање нових студија, монографија и других дјела историјског карактера. Часопис се нарочито трудио, најчешће радовима Риста Драгићевића, да пропраати освртом или приказом и биљешком све важније књиге о Црној Гори, Боки Которској, Херцеговини, често демаскирајући поједине фалсификаторе историјске истине. Уредник Душан Вуксан и одговорни уредник Ристо Ј. Драгићевић стављали су под научну лупу и радове Владимира Ћоровића и Станоја Станојевића, али и других, додуше, мањег научног ауторитета.¹

О племенској историји на страницама Записа највише радова су написали Душан Д. Вуксан, Ристо Ј. Драгићевић, Јован Ј. Вукмановић, Петар Шобајић и Радосав Вешовић.

Теме којима се баве радови из области племенске историје су бројне и разноврсне. У њима се говори о облицима племенских организација, њиховим зачецима, кнежинским организацијама, постанку и развоју брдских, црногорских и херцеговачких племена. Значајна питања којима се баве ови радови су и економска база племенског живота, социјална структура племена, положај Црне Горе и брдска и херцеговачка племена под османском влашћу у 16. и 17. вијеку, улога Цетињске митрополије у повезивању племена за борбу против Турака, међуплеменски односи, исламизација становништва у Старој Црној Гори, Полимљу, Потарју и околним крајевима, истрага потурица. Аутори се у радовима баве и кризом племенског друштва, завршетком периода владика из разних племена, учешћем црногорских, херцеговачких и брдских племена у ратовима против Турака и Млечана у 18. вијеку, покушајем стварања првих општеплеменских судова у Црној Гори и плано-

¹ Миомир Дашић, Од Записа до Историјских записа и од Цетињског историјског друштва до Друштва историчара Црне Горе, Историјски записи, 1-4, 2007, стр. 9-36.

вима митрополита Василија о уређењу Црне Горе стварањем црногорске државе и органа централне власти 1796-1830. године. Веома су значајни и радови који говоре о борби против самосталности племена и крвне освете у доба Петра II Петровића Његоша 1830-1851, као и о времену књаза Данила, апсолутног монарха који је радио на ликвидацији освете и уништењу самосталности племена. Државне реформе за вријеме књаза Николе представљају и крај племенске државе. Но, утицај остатака племенског начина живота на савремена друштвена кретања је евидентан. У радовима се говори и о менталитету племеника, о политичком положају племена, стању, процесима и тежњама. Они нам пружају обиље података из којих се јасно читава друштвено стање, односи у племену, организовање живота и рада, миграције становништва, социјалне прилике и други друштвени проблеми. Архивска грађа коришћена у овим радовима омогућава да се исправе погрешна схватања или нетачно интерпретирани политички процеси, јер је претходна историографија много полагала на предања која је било нужно провјерити и у исказима писаних извора.

Документи о племенској историји које је Душан Д. Вуксан објавио у Записима у периоду од 1927. до 1941. године су: **Епоха митрополита Данила (1696-1735)**, у ком између осталог објављује парницу митрополита Данила с Турцима око даљана Шујице, земље манастира цетињског које држе Хумци, залогкнеза Вулете митрополиту Данилу, Петар Велики позива митрополита Данила и главаре да ступе у рат против Турака, прилог митрополита Данила разореним Никшићима, умир Прибиловића и Крстинића, процјену угањских имања, умир Хераковића и Оташевића, народни суд дијели нашљедства.² **Епоха митрополита Петра I (1782-1830)**, Петар I разним главарима и племенима, поједини главари Петру I, умир братстава и племена, пресуде народног суда, продаја имовине, бракоразводне парнице, молбе Петру I³. **Епоха митрополита Саве и Василија** гдје између осталог објављује: Стањевићи продају земљу митрополиту Сави, враћање Медовине манастиру цетињском, Његуши продају земљу митрополиту Сави, Грбаљски збор цетињским главарима, остава Јована Дрековића митрополиту Сави, наплата мртве главе очине, парница Цуца и Бјелица око неких земаља, један умир из 1753. године, проглас Саве и Василија српском народу под

² Душан Д. Вуксан, Епоха митрополита Данила (1696-1735), Записи, X, књига XVII, 5 (1937), стр. 289-295, 6. стр. 349-354, књига XVIII, 1, стр. 30-38.

³ Душан Д. Вуксан, Епоха митрополита Петра I (1782-1830), Записи, XI, књига XIX, 1, (1938), стр. 37-48, 2, стр. 104-110, 3, стр. 166-172, 4, стр. 234-240, 5, стр. 301-307, 6, стр. 361-372, књига XX, 1, стр. 40-47, 2, стр. 97-106, 3, стр. 164-170, 4, стр. 236-240, 5, стр. 298-302, 6, стр. 367-371, књига XXI, 1 (1939), стр. 37-44, 2, стр. 97-104, 3, стр. 170-174, 4, стр. 233-241.

Турцима, 1756, Срби и Турци љешански поклањају и дају под закуп неке земље манастиру цетињском, 1767, пресуда Народног суда, 1761, Шћепан Мали потврђује кнежевство кући Кнежевића, 1772.⁴ Душан Д. Вуксан је објавио и **Посланице владике Рада Бјелопавлићима, Црногорцима, Црмничанима, Бањанима, Цеклињанима, Кучима, Црногорцима и Брђанима, Херцеговцима, Загоранима, Сенату и Гвардији, Залажанима, Вукчевићима и Глобарима, граховским и бањским главарима, Васојевићима, поповима Глухога Дола и Буковика, Његушима, Бокељима и Дубровчанима.**⁵

Објавио је и **Додатак посланицама Петра I** и то посланице Которанима, Глуходољанима, Ровцима, Морачанима и Ускоцима, Новској комунитаци и Бокељима, свему народу, Новљанима, Дробњацима и Пивљанима.⁶ **Народ ровачки и морачки књазу Николи** у Записима, књига XXV, 4 (1941), стр. 238. **Корјенићи владици Раду**, Записи, књига XV, 1 (1936), стр. 62. **Његуши дијеле „метехе“** је документ о једној подјели из 1836. године, Записи, књига XVIII, 5 (1937), стр. 311-312. **Три документа из разних времена** су писмо кучких главара Млетачкој Републици 1708, једно писмо митрополита Василија колегију иностраних дјела, и о приликама у Црној Гори 18. 1. 1766, Записи, књига XXI, 6 (1939), стр. 368-371. **Три писма Луке Ђуровића** из Дробњака војводи Божу Петровићу, Записи, књига XXI, 3 (1939), стр. 184-186. **Цетиње, Острог и Херцеговина** – Херцеговци, Јосиф игуман пивски, игуман острошки Петроније, митрополит херцеговачки, Ускоци и други Петру I – Петар I архимандриту острошком Јосифу, Дробњацима, Жупљанима и другим. Записи, књига XV, 5 (1936), стр. 294-300, 6, стр. 357- 361, књига XVI, 1, стр. 32- 38,2, стр. 99-104, 3, стр. 152-157, 4, стр. 221- 228, 5, стр.288-292, 6, стр. 352-358. **Црна Гора и погранични Турци**- Сулејман паша Дробњацима и Бањанима. Записи, књига XXIV, 1 (1940), стр. 51-59. Душан Д. Вуксан, осим докумената, објављује и своје радове засноване на архивској грађи: **Цетиње у умиру Цеклињана и Љуботињана**, Записи, 4, (1940), стр. 222-226. **Главарске титуле и главари у Црној Гори од XV до друге половине XIX вијека**, Записи, књига XIX, 1, (1938), стр. 14-23. **Живот никшићких Срба под Турцима у почетку XIX вијека**, Записи, књи-

⁴ Душан Д. Вуксан, Епоха митрополита Саве и Василија, Записи, X, књига XVIII, 2 (1937), стр. 94-99, 3, стр. 154-163, 4, стр. 223-230, 5, стр. 285-295, 6, стр. 348-358, XI, књига XIX, 1 (1938), стр. 29-37, 2, стр. 96-104, 3, стр. 159-166, 4, стр. 227-234, 5, стр. 293-300, 6, стр. 356-361.

⁵ Душан Д. Вуксан, Посланице владике Рада, Записи, књига XVIII, 5 (1937), стр. 295-304, 6, стр. 359-367.

⁶ Душан Д. Вуксан, Додатак посланицама Петра I, Записи, књига XXV, 2 (1941), стр. 108-113, 3, стр. 166-172.

га XX, 4, (1938), стр. 223-226. **Зашто су Вујо и Перо Хераковићи предигли с Његуша**, Записи, 5, (1940), стр. 316-317. **Петар I, Пипери и Дробњаци у 1890. години**, Записи, књига XIX, 6, (1938), стр. 321-329, **Битка на Граховцу по аустријским извјештајима**, Записи, књига XI, 4, (1932), стр. 185-191. Од значаја за племенску историју су свакако и бројни радови везани за битке и бојеве који су допринијели јачању црногорске државе и након којих су разна племена улазила у састав државе. То су битке на Граховцу, на Лопатама, Мартинићима, Крусима, на Царевом лазу, Бишини, Липову, Морачи. Због бројности, биткама и бојевима треба посветити посебан рад.

Изношење оригиналне архивске грађе на страницама часописа представља фундамент за научну обраду, тако да је изворна грађа поуздани ослонац за тачно тумачење црногорске прошлости. На основу својих архивских истраживања, бројна документа нам презентује и Ристо Ј. Драгићевић. Он је уз коментар објавио: **Документа из архиве црногорских гувернадура** – Митрополит Петар његушким, катунским, ћеклићким и другим црногорским главарима- Разни турски заповједници пјешивачким, дробњачким и другим главарима. Умир Чевљана, Бјелица и Цуца са Прекобрђанима, Историски записи, 1-3, (1949), стр. 86-108, 4-6, стр. 157-179, 1-3, 1950, стр. 75-93, 4-6, стр. 199-223, 7-9, стр. 296-326, 10-12, стр. 433-461. **Протокол о мирењу између становника косовског вилајета и пограничних црногорских племена из 1892. године**, Историски записи, 1-2, (1948), стр. 89-106. **Прилог граничном спору око села званог Момче** – текст протокола о граничном спору, Записи, 3 (1941), стр. 187-189. **Сентенција између Новосељана, Загарчана и Бандића**, Записи, 6 (1940), стр. 379-380. Значајнији радови овог аутора везани за племенску историју су: **Жена у „Грбаљском законнику“**, Записи, 2, (1929), стр. 65-73.⁷ **Митрополит Петар I и мирење крвне освете**, Записи, 5, (1935), стр. 257-260, 6, стр. 327-335. **Васојевићи и Цетиње 1863. године**, Записи, 1, (1939), стр. 15-24. Ристо Драгићевић је освртима, приказима и биљешкама пропратио све важније радове и књиге о Црној Гори, а за нашу тему од значаја су: **Др Александар Соловјев: Попис црногорских племена из године 1592**, Записи, 6 (1936), стр. 383. **Милан Карановић, Динарска племена немањихког поријекла**, Записи, 4, (1937), стр. 189. **В. Ћоровић: Поход Махмут-паше Бушатлије против Паштровића**, Споменик LXXXVII, СКА, Други разред, бр. 68, Београд, 1938. Записи, 4, 1938, стр. 255-256. **Др Радослав Вешовић, Племе Васојевићи у вези са историјом Црне Горе и племенским животом сусједних Брда**, Сарајево, 1935. Записи, 5,

⁷ Радмила С. Петровић, Доба постанка Грбаљског законика, Записи, 4, 1929, стр. 247-249. (сматра да је могао постати између 1753. и 1814. године.)

(1935), стр. 319-320. **Војвода Гавро Вуковић, Војвода Миљан Вуков и Васојевићи (1820-1886)**, Цетиње, 1932. Записи, 1, (1932), стр. 42-43. **Блажо Милованов Вулетих, Биљешке и причања из Живота Бјелопавлића по причању старих Брђана**, Земун, 1937. Записи, 6, (1938), стр. 381-382. **Петар Шобајић, Никшић-Оногост**, Београд, 1938. Записи, 2, 1939, стр. 125-126.

Историографски радови из области племенске историје који су објављени у Записима у периоду од 1927. до 1941. године су: **Радослав Вешовић, Лимска долина Васојевића**, Записи, 1-2 (1928), стр. 65-70. **Мрваљевић Ђуро, Нешто о пореклу Мутапа Лазара**, Записи, 1-2 (1928), стр. 74-76.⁸**Петар Шобајић, Неке знамените породице у Србији пореклом из Црне Горе**, Записи, 3, (1928), стр. 129-138. **Радосав Вешовић, Прелазак триста Васојевића у Србију 1861**, Записи, 6 (1928), стр. 321-327. **Андрија Лубурић, Кричи**, Записи, 1, (1930), стр. 40-42. – текст из књиге „Порекло и прошлост српских породица – Дробњаџи“. **Петар Шобајић, Властелиновићи**, Записи, 6, (1930), стр. 340-348, је рад о Властелиновићима који су живјели у Горњем Пољу код Никшића, а касније се преселили у Боку Которску. **Данило Перовић Тунгуз, Утицај Цетињског манастира на брдско-херцеговачка племена**, Записи, 4, (1931), стр. 217-228. **Данило Перовић Тунгуз, Никац Томановић или Никац од Ровина**, Записи, 6, (1931), стр. 363-371. **Јован Вукмановић, Психичке особине Црмничана**, Записи, 1, (1932), стр. 26-30. – одјељак из рада “О животу, обичајима и психичким особинама Црмничана“. **Нико Роловић, О психичким особинама Црмничана**, Записи, 3, (1932), стр. 150-155. – поводом чланка Јована Вукмановића Психичке особине Црмничана у јулском броју Записа. **Петар Шобајић, Народна вјеровања**, Записи, 5, (1932), стр. 276-280. – о вјеровањима у Бјелопавлићима. **Јован Вукмановић, Вјерски и друштвени обичаји у Црмници**, Записи, књига XIII, 6, (1935), стр. 374-378, књ. XIV, 1, стр. 56-61, 2, стр. 92-100, 3, стр. 159-164, 4, стр. 218-228. **Јован Л. Вукмановић, Вјерски и друштвени обичаји у Паштровићима**, Записи, књига XV, 2 (1936), стр. 83-88, 3, стр. 142-149, 5, стр. 283-287, 6, стр. 342-345, књига XVI, 1, стр. 21-24, 3, стр. 177-181. **Јован Л. Вукмановић, Правни народни обичаји у Паштровићима**, Записи, књига XVI, 5, (1936), стр. 304-308, 6, стр. 373-379.⁹**Влајко Вла-**

⁸ Лазар Мутап је руднички војвода из првог и другог српског устанка, поријеклом из Цуца.

⁹ Паштровићи су српско-приморско племе у данашњем црногорском приморју. У старијим изворима називали су се општином која се по традицији дијелила на дванаест братстава. Племенска област обухвата дио приморја од Куфина до Бабина вира. У вријеме млетачке управе су имали посебну самоуправу. На овом подручју налази се шест манастира: Дуљево, Прасквица, Режевићи, Градиште, Војнићи и Рустово.

ховић, Међуплеменски односи у Брдима, Записи, 2, (1939), стр. 122-126, 3, стр. 184-189.

У сталној рубрици за приказивање дјела историјског карактера у Записима се налазе и сљедећи прикази, односно осврти: **Станко Даниловић: Божидар Томовић, Наследно обичајно право у Црној Гори**, Записи, књига 1, (1927), стр. 53-55. **Јагош Вешовић: Андрија Јовићевић, Зета и Љешкопоље, Београд, 1926**, Записи, књига 1, (1927), стр. 373-374. **Лука Пејовић, Један осврт на Мемоаре војводе Гавра Вуковића**, Записи, 2, (1931), стр. 107-109. – Ради се о осврту на Херцеговачки и Васојевићки устанак 1875-1876. године и рат Црне Горе са Турском 1876. године. **Митар С. Влаховић, Постанак црногорских и брдских племена**, Београд, 1931, Записи, 4, (1932), стр. 239. **Нико Шкрњов Кусовац, Поводом Мемоара војводе Гавра Вуковића, Војвода Миљан Вуков и Васојевићи**, Записи, 3, (1932), стр. 180-181. **Радосав Меденица: Данило Тунгуз Перовић, Личности чојства и јунаштва Црне Горе и Херцеговине, Београд, 1931**. Записи, 3, 1932, стр. 190-191. **Данило Тунгуз Перовић, Црна Гора и Херцеговина**, Котор, 1935, Записи, 6, (1935), стр. 383-384. У Записима је објављен и списак фермана и повеља породице Дробњак из Рисна.¹⁰

Послије завршетка Другог свјетског рата 1945. године, настала је нова етапа у развоју Црне Горе. На темељима и традицији Цетињског историјског друштва 10. октобра 1947. године на Цетињу је основано Историјско друштво НР Црне Горе, које је на основу уставних промјена извршених 1963. године добило своје данашње име Друштво историчара Црне Горе. Оснивањем Историјског друштва Црне Горе било је предвиђено и покретање његовог органа- часописа. Одмах након конституисања друштво је приступило обнови предратних Записа, проширивши им назив у Историјски записи. Први број- књ. I, св. 1-2, за јануар и фебруар, изашао је на Цетињу 1948. године. Прве четири године Историјски записи излазили су као орган Историјског друштва, затим до 1959. године као орган Историјског института и Друштва историчара Црне Горе, а од тада као заједничко гласило Историјског института и Друштва историчара Црне Горе. У богатој продукцији часописа племенска историографска тематика заступљена је у мноштву чланака, студија и прилога. Историјски записи су поуздано писано свједочанство о племенској историји Црне Горе, и садржаји радова у њима су свакако поуздан извор знања о прошлости. Допринос Историјских записа изучавању племенске историје је немјерљив. Овдје ћу презентирати радове бројних аутора, који по нашем мишљењу најјасније осликавају племенску историју Црне Горе, мада и друге расправе које се не тичу ди-

¹⁰ Списак фермана и повеља породице Дробњак из Рисна, Записи, 4, 1938, стр. 256.

ректно племенске историје заслужују посебну обраду. Од великог значаја су прикази и биљешке којима се представљају позната историографска дјела, а који су објављени у Историјским записима. У историјским записима објављивани су радови из различитих периода прошлости. Најплоднији аутори из наведене тематике који су оставили вриједне радове на страницама Историјских записа су: Глигор Станојевић, Славко Мијушковић, Миомир Дашић и Бранислав Ђурђевић.

Глигор Станојевић је публиковао следеће радове: **Један податак о мирењу Црногораца и Паштровића из 1681**, Историјски записи (даље у тексту ИЗ) 1, 1953, стр. 278-282. **Једно Милорадовићево писмо Грбљанима из 1711**, ИЗ, 1, 1953, стр. 203-284. **Из историје Црне Горе у XVI и XVII вијеку**, ИЗ, 2, 1959, стр. 325- 417. **Један млетачки платни списак црногорских главара из 1715. године**, ИЗ, 4, 1960, стр. 785-788. **Покрет брдских и албанских племена уочи Кандијског рата**, ИЗ, 3, 1960, стр. 513-522. – У раду је обрађен отпор албанских и брдских племена, долазак босанског Салик-паше, сукоб са Климентима, пашини преговори са Климентима, заједничка борба албанских и брдских племена против Турака. **Неколико докумената из историје Црне Горе прије почетка Кандијског рата**,¹¹ ИЗ, 1, 1961, стр. 121-127. **Услови Грбљана за примање млетачке власти 1715. године**, ИЗ, 3, 1961, стр. 500-502. **Прилози о учешћу никшићког племена у Морејском рату**, ИЗ, 1, 1962, стр. 65-75. **Услови примања млетачке власти Грбља у Морејском рату**, ИЗ, 2, 1962, стр. 274-279. **Црногорска и брдска племена у вријеме аустријско-руског рата против Турске 1735- 1739**, ИЗ, 3-4, 1962, стр. 377- 398. **Једна представка црногорских главара Млетачком сенату из 1722. године**, ИЗ, 1, 1963, стр. 140-144. **Црна Гора и црногорско приморје у вријеме млетачко- турског рата 1499- 1502. године**, ИЗ, 1, 1963, стр. 31-50. **Покушај Млечана да преселе никшићко племе 1670. године**, ИЗ, 1-2, 1974, 141-142.

Радови које потписује Славко Мијушковић су: **Процес против Рада Вукова, сотонићког кнеза 1686. године у Котору**, ИЗ, 2, 1952, стр. 595-600. **Један прилог историји Црне Горе**, ИЗ, 1, 1953, стр. 233-237 - у питању је споразум главара Комана и Микулића из 1663. године. **Побједа Куча над Сулејман- пашом Скадарским 1688. године према актима Которског архива**, ИЗ, 1, 1953, стр. 285-288. **Писма владике Висариона и гувернера Зана Болице – Грбичића о побједи Комана над Турцима 1691. године** ИЗ, 2, 1953, стр. 529-532. **Племе Никшићи у Морејском рату 1684-1699**, ИЗ, 1, 1954, стр. 1-42. **Отпор Брајића**

¹¹ Глигор Станојевић објављује у ИЗ, 4, 1969, стр. 651-654. Писмо црногорских главара синдикама инквизиторима из 1749. године. Писмо се односи на млетачко- његушки гранични сукоб.

француским властима у Боки 1807- 1814, ИЗ, 2, 1954, стр. 331-363. Никшићки кнежеви Властелиновићи у млетачким дукалима и терминацијама, ИЗ, 1-2, 1956, стр. 105-126. Једна одлука Которског тајног вијећа о Грбљу из 1512. године, ИЗ, 1-2, 1956, стр.323-326. Једно намјеровано изасланство Паштровића Наполеону ради очувања старих повластица, ИЗ, 1-2, 1958, стр. 295-300. Књига паштровских привилегија, ИЗ, 2, 1959, стр. 467-507. Неке специфичности феудалних односа у Грбљу у XIV вијеку, ИЗ, 1-2, 1957, стр. 271-275. Четири прилога за историју Црне Горе у XVI и XVII вијеку, ИЗ, 2, 1959, стр. 549-561.¹²

Радови Миомира Дашића незаобилазни у историографији су: **Постанак Берана и утицај беранског тржишта на развој привредних и друштвених односа у Горњем Полимљу шездесетих и седамдесетих година XIX вијека**, ИЗ, 1, 1977, стр. 49-79. **Хајдучија и четовање на горњим токовима Таре и Лима од средине деветнаестог вијека до почетка велике источне кризе 1875-1878**, ИЗ, 1, 1979, стр. 5-72- **Феудални односи и етничка кретања у Горњем Полимљу у XVIII и првој половини XIX вијека**, ИЗ, 3, 1980, стр. 5-63. **Друштвено- политичке прилике на територији данашње сјевероисточне Црне Горе од друге половине XV до краја XVII вијека**, ИЗ, 1-2, 1986, стр. 5-66. **Преглед територијалног ширења црногорске државе**, ИЗ, 1, 1987, стр.115-131. Научно утемељени радови Бранислава Ђурђева су: **Нови подаци о најстаријој историји брдских племена**, ИЗ, 1, 1960, стр. 3-20. – у питању су нахија Горња Морача, нахија Доња Морача, нахија Ровца, дио нахије Зете коју зову Бјелопавлићи... **Подаци о Дробњацима у дефтеру за херцеговачки санџак из 1477. године**, ИЗ, 1-2, 1972, стр. 149-159. **О постанку наших динарских племена, нешто о Малоншићима, а опширно о Пиперима**, ИЗ, 3, 1979, стр. 103-145.

Изузетно вриједне, истраживачке радове нам је оставио Богумил Храбак: **Поморство, гусари и богоштовље у Паштровићима XV-XVIII век**, ИЗ, 4, 1995, стр. 103-155. **Црмничка нахија и у Кармахмудовом земану 1777- 1796**, Из, 1-2, 1998, стр. 93-104. **Три општине Катугњана између Црне Горе и Млечана 1420- 1797**, ИЗ, 3-4, 1998, стр. 51- 83- три поменуте општине су Побори, Маине и Брајићи. **Кривошије, Леденице и Убли од XVI до XVIII века**, ИЗ, 1-2, 1999, стр. 37-80. Шеровић Д. Петар на страницама Историјских записа објављује: **Једна бокељска верзија о Бијелом Павлу**, ИЗ, 1-2, 1948, стр. 125-126. **Бокељи у првом српском устанку**, ИЗ, 2, 1953, стр. 374-381. **Одлу-**

¹² За племенску историју су интересантни прилози: Млетачке власти у Котору санкционишу турску пресуду донесену у корист Његуша 1619. године и Тајне ремнинисценције которских грађана на побједу Пипера над Турцима 1691. године.

ка о уврштењу у коњичку чету Димитрија брата Баја Пивљанина, ИЗ, 2, 1959, стр. 576. – Ради се о 1689. години. Архивски подаци о забрани градње и оправке цркава у Паштровићима у доба млетачке власти, ИЗ, 1, 1967, стр. 177-179. – три писма из XVIII вијека. Важнији радови Јована Р. Бојовића: **Правни обичаји у Црној Гори, Херцеговини и Албанији**, ИЗ, 1, 1985, стр. 147-154. **Петњица-постојбина предака Вука Караџића**, ИЗ, 4, 1987, стр. 51- 61.¹³ Неки подаци војводе Марка Миљанова Поповића о обичајима у Кучима и неки документи о Кучима у Богишићевом архиву у Цавтату, ИЗ, 1-4, 1992, стр. 187-201.¹⁴ Радови Ђока Д. Пејовића: **Протокол о разграничењу између Јовичића и Угања 1838. године**, ИЗ, 3, 1963, стр. 473-476. **Из историје подручја Пљеваља и Бијелог Поља од краја XVIII до средине XIX вијека**, ИЗ, 4, 1979, стр. 71-96. Радови Петра Ђ. Стојановића: **Међусобни односи и међуутицаји законских прописа и обичајног права у Црној Гори (осврт на стање у XVIII и XIX вијеку)** ИЗ, 1-2, 1972, стр. 5-33. **Сезонска кретања сточара и комунице у обичајима и прописима Црне Горе**, ИЗ, 1, 1976, стр. 7-12. Осврт на стање у XIX и на почетку XX вијека. **Обичаји сјече главе и кидања носа у црногорско-турском ратовању**, ИЗ, 2, 1979, стр. 55-94.-осврт на стање у XVIII, XIX и на почетку XX вијека. Милош Милошевић објављује: **Помен Бају Пивљанину у Државном архиву у Котору (1684-1685)**, ИЗ, 1, 1954, стр. 188-210. **Један „двобој“ Његуша са Доброћанима крајем XVII вијека**, ИЗ, 2, 1959, стр. 578-582. Чедомир М. Лучић објављује следеће радове из области племенске историје: **Расељавање становника краја никшићког крајем XVIII вијека и улога Петра Првог на њиховом задржавању**, ИЗ, 3-4, 1989, стр. 77-83. **Варваризам као витештво у обичајном праву племенског друштва Црне Горе до краја 18. вијека**, ИЗ, 1, 1996, стр. 47-57. Небојша Драшковић нам даје: **Приказ Кривошија и Леденица с почетка XVIII вијека**, ИЗ, 3-4, 1985, стр. 85-96. и **Пјешивци, Озринићи, Цуце и Бјелице у XVI вијеку**, ИЗ, 1-54, 1993, стр. 89-134. Ђуро Суботић објављује на страницама Историјских записа: **Кривошијски устанци**, ИЗ, 1-3, 1949, стр. 1-12. **Црна Гора и Кривошијски устанак 1869**, ИЗ, 4, 1969, стр. 513-519. Иван Т. Калуђеровић оставио је полемичке радове: **У рукопису Горског вијенца пише Вук Раславчевић, а не Вук Раслапчевић**, ИЗ, 4, 1987, стр. 173-182. **Још о Вуку Раслапчевићу**, ИЗ, 1-2, 1988, стр. 79-90 -осврт на тврдње Вељка А. Попиводе у поглављу о Вуку Раслапчевићу из његове књиге **Љешев Ступ и братство Попиводе, Цетиње**, 1984. **Поводом полемич-**

¹³ Скраћена верзија реферата са научног скупа „Вук Ст. Караџић и Црна Гора.“

¹⁴ Саопштење на међународном научном скупу „Живот и дјело Марка Миљанова Поповића“ одржаном у Подгорици 8-9. маја 1991.

ког рада **В.А. Попиводе о Вуку Раслапчевићу**, ИЗ, 3-4, 1990, стр. 155-160. **Кнез Никола Раславчевић**, ИЗ, 1-4, 1993, стр. 143-156. Жарко Лековић је објавио: **Баја Пивљанин-прилози за биографију**, ИЗ, 1-4, 2007, стр. 247-255. **Дробњак након Берлинског конгреса**, ИЗ, 2, 2010, стр. 279-293. **Дробњаци који су емигрирали у САД крајем XIX и почетком XX вијека**, ИЗ, 3, 2010, стр. 143-154. **Никола I Петровић Његош и Дробњаци**, ИЗ, 4, 2010, стр. 225-236. **Пива и Дробњак у борбама за ослобођење 1861-1878**, ИЗ, 1-2, 2015, стр. 97-116.

На страницама Историјских записа радове из области племенске историје објављивали су и: Миленко С. Филиповић, **Бијели Павле**, ИЗ, 3-4, 1948, стр. 168-178, 5-6, 1948, стр. 256-263-о поријеклу Бјелопавлића. Момчило Шалетић, **Бјелопавлићи на старим географским картама (XVII-XIX вијек)**, ИЗ, 1-4, 2006, стр. 285-294. Димо Вујовић, **Молба доњих Васојевића 1860- да се припоје Црној Гори**, ИЗ, 2, 1963, стр. 303-307- молба је упућена књазу Николи. И други његов рад **Једна молба Величана из 1864. француском конзулу у Скадру**, ИЗ, 1, 1966, стр. 138-139. Јован Дајковић, **Продаја Рибаша Цеклињанима 1806. године**, ИЗ, 4, 1963, стр. 681-682. Рибач је западни дио села Друшићи. Нико Луковић, **Стогодишњица народног устанка у Грбљу**, ИЗ, 5-6, 1948, стр. 249-255. Божидар Вукотић, **Грбљеска буна 1848. године**, ИЗ, 1-2, 1991, стр. 115-126. Марко С. Суђић, **Паштровићи у периоду управе Млетачке републике**, ИЗ, 4, 1996, стр. 89-100. Божо Ђ. Михаиловић, **Неколико паштровских исправа и једно писмо владике Данила**, ИЗ, 1-2, 1958, стр. 328-340 – исправе су из XVI, XVII и XVIII вијека: Паштровски суд доноси одлуку којом се дозвољава убијање ситне стоке ухваћене у „баштину-царковну-у жито али виноград“, 1554. Један купопродајни уговор из 1598. године. Паштровски збор потврђује Прасквици и Градиштима сва она права која им проистичу из хрисовуље краља Уроша. Паштровски суд рјешава парницу око земљишта које су од Ратачког манастира добили манастири Прасквица и Градишта 1637. Власти (кметови) рјешавају парницу око „црковног данка“ између манастира Прасквице и Градишта и његових баштиника, 1743. Кметови рјешавају спорове између Паштровића и Глуходољана из Црмнице 1770.

Ђорђе Д. Миловић, **О једној интересантној пресуди владике Саве Петровића у спору Бијељана и Крушевчана**, ИЗ, 1, 1963, стр. 128- 135. Стијепчевић Иво, Ристо Ковијанић, **Први писани помен о Хераковићима**. ИЗ, 2, 1953, стр. 519-520. Иво Стијепчевић, Ристо Ковијанић, **Помен о Шћепцу Хераковићу- Његошу**, ИЗ, 2, 1953, стр. 520-522. Ристо Ковијанић, **О Вуку Мићуновићу и племенском умиру**, ИЗ, 2, 1959, стр. 584-589. Бранко Павићевић, **О сеоби Хумаца у Русију 1815. године**, ИЗ, 1-2, 1970, стр. 71-82. Жарко Шћепановић,

Средњовјековна села Јабучно и Палез и граничне међе жупе Љубовиће, ИЗ, 3-4, 1970, стр. 399-404. Радосав Меденица, **Гусларска традиција Даниловића у Доњој Морачи**, ИЗ, 1, 1977, стр. 141-154. Петар Рудић, **О једном лицу из Житија Петра Великог од Захарија Орфелина**, ИЗ, 1-2, 1973, стр. 169-173. – Ријеч је о Савићу Петровићу, сердару његушком, чије име налазимо у документима до 1765. године. Петар Рудић, **Сердар Филип Поповић-Петровић и његова родбина**, ИЗ, 3-4, 2001, стр. 219-224. Владимир Јовићевић, **Искорјењивање крвне освете у Црној Гори**, ИЗ 3-4, 1994, стр. 89-105. Бранко Бошковић, **Плеће Мрковића на Румији и црква светог пророка Илије на брду Радомир у Вељем Селу**, ИЗ, 2, 1995, стр. 145-149. Слободан Шћепановић, **О поријеклу и значењу назива Дробњак**, ИЗ, 1, 1997, стр. 103-111. Радомир Л. Ракочевић, **Племенски капетани у капетанији Пољској у времену од 1878. до 1916. године**, ИЗ, 1-2, 1998, стр. 151-155. Душан Ј. Мартиновић, **Трагом забрањених књига у Књажевини Црној Гори (Плеће Кучи у народној причи и пјесми, М. Миљанов и Његошев Горски вијенац)**, ИЗ, 1-2, 2001, стр. 191-197. Анђелка Булатовић, **Црногорка у братственичко- племенској друштвеној структури и организацији**, ИЗ, 1, 2010, стр. 111-126.

Историјски записи имају сталну рубрику за приказивање нових студија, монографија и других дјела историјског карактера. У новије вријеме у Црној Гори се нарочито развила обрада историје братстава, као значајне теме из завичајне историје Црне Горе, односно укупне историје племена у друштвеном животу Црне Горе, па су бројни прикази тих дјела. Приказе, осврте и критике су објављивали: Бранислав М. Недељковић, **Статус Црне Горе у XVI и XVII вијеку**, ИЗ, 2, 1959, стр. 509-547 – критички осврт на књигу др Бранислава Ђурђева „Турска власт у Црној Гори у XVI и XVII вијеку“ Сарајево, 1953. Павле Мијовић: **Др Васа Чубриловић, Терминологија племенског друштва у Црној Гори, Београд, 1959.** ИЗ, 1, 1960, стр. 167-170. Ђоко Д. Пејовић, **Кратки опис Зете и Црне Горе, за штампу приредио Слободан Радовановић, Београд, 1970,** ИЗ, 3-4, 1970, стр. 428-429 – приказ фототипског издања рукописа из 1774. године. Жарко Шћепановић, **Казивања старих Требјешана, припремио Бранко Павићевић, Никшић, 1973,** ИЗ, 1-2, 1973, стр. 179, 180. Новак Ражнатовић: **Јанко К. Лопичић, Лопичићи братство у Цеклину 1450- 1970. Цетиње, 1973.** ИЗ, 3-4, 1977, стр. 835-838. Миомир Дашић: **Ристо Ковијанић, Помени црногорских племена у которским споменицима (XIV и XVI вијек), књига II, Титоград, 1974.,** ИЗ, 1-2, 1974, стр. 167-172. Новица Ракочевић: **Др Жарко Шћепановић, Средње Полимље и Потарје, Београд, 1979.** ИЗ, 4, 1980, стр. 195- 196. Новица Ракочевић: **Миомир Дашић, Васојевићи од**

помена до 1860. године, Београд 1986, ИЗ, 4, 1987, стр. 207-212. Перко Војиновић: **Мијушко Шибалић, Устанак у Дробњаку 1805. године, Шавник, 1986. године**, ИЗ,4, 1987, стр 220-222. Радивоје Шуковић: **Вељко Шакотић, Никшић (Оногошт) у отпорима и борбама (1597-1877)**, ИЗ, 4, 1987, стр. 214-216. Јован П. Бојовић: **Марко П. Цемовић, Васојевићи историјска истраживања, Београд, 1992.** ИЗ, 1-4, 1992, стр. 263-267. – излагање на представљању књиге у Беранама 2. октобра 1992. Добрило Аранитовић: **Милета Војиновић, Пљеваљски крај, Прошлост и поријекло становништва, Пљевља, Београд, 1993.** ИЗ, 3-4, 1994, стр.177-178. Миомир Дашић: **Добрило Аранитовић, Библиографија о Васојевићима, Београд, 1993,** ИЗ, 3-4, 1994, стр. 183-186. Миомир Дашић: **Војислав Бољевић Вулековић, Црмничко племе Бољевића у прошлости Црне Горе (историјско-етнолошка студија), Подгорица, 1995,** ИЗ,2,1996, стр. 155-162. Радоман Јовановић: **Вук Шибалић, Стојан Карацић, Дробњак-Породице у Дробњаку и њихово поријекло, Београд, 1995.** ИЗ, 4,1995, стр. 255-258. Томислав Жугић: **Стојан Карацић, Вук Шибалић, Дробњак- породице у Дробњаку и њихово поријекло, Београд, 1997.** (друго издање).ИЗ, 3,1997, стр. 215-217. Зоран Лакић: **Богумил Храбак, Никшић од почетка XIX века, Београд, 1997.** ИЗ, 1,1997, стр. 173-177. Димитрије Јовановић: **Милорад (Лазара) Томовић и Драгиша (Радомира) Томовић, Томовићи од Куча, Београд, 1997.** ИЗ, 3-4, 1999, стр. 283-287. Милисав Чизмовић: **Милун М. Штурановић, Озринићи крај Никшића, Никшић, 2000.** ИЗ, 1-2,2000,стр. 325-326. Михаило Војводић: **Новија историја Црне Горе под лупом науке - поводом књиге академика Миомира Дашића Огледи из историје Црне Горе, студије о догађајима од краја XVIIIвијека до 1918, Подгорица, 2000.** ИЗ, 3-4, 2000, стр. 263-269. Чедомир М. Лучић: **Стваралац као самоиздавач-поводом три самосталне објављене књиге проф. др Богумила Храбака: Никшић до почетка 19. вијека, Београд 1997, Фоча до краја 18. вијека, Београд, 1999, и Подгорица до почетка 19. вијека, Београд, 2000.** ИЗ, 3-4, 2000, стр. 281-284. Душан Мартиновић: **Милорад Миловић, Библиографија о Паштровићима, Петровац, 2001.** ИЗ, 1-2, 2001, стр. 313-316. Милош Старовлах: **Миомир Дашић, Незаобилазно у историји Црне Горе, Подгорица, 2003.** ИЗ, 1-4, 2004, стр. 219-222. Саша Кнежевић: **Бранислав Ковачевић и Маријан Машо Миљић, Дробњачке давије и пресуде 1872-1902, Подгорица, 2005.** ИЗ,1-4, 2005, стр. 351-353. Момчило Зечевић: **Миомир Дашић, Шекулар и Шекуларци од помена до 1941. године, Подгорица, 2006.** ИЗ, 1-4, 2006, стр. 387-391. Милица Костић: **Миомир Дашић, Ровца код Берана, Подгорица, 2008.** ИЗ, 1-2, 2009, стр. 229-232. Ђорђевић Трифуновић: **Милан Љ. Булатовић, Лозна кроз**

времена, Бијело Поље, 2008. ИЗ, 1-2, 2009, стр. 235-236. Жарко Лековић: **Радоман В. Срдановић, Косорићи-породична историја (ново измијењено и допуњено издање), Подгорица, 2011.** ИЗ, 1-2, 2013, стр. 231-234. Жарко Лековић: **Светислав Шестовић, Шестовићи кроз времена, Подгорица, 2013.** ИЗ, 3-4, 2013, стр. 253-256. Радослав Распоповић: **Јелена Ивановић, Милица Костић, Братство Пејовић са Његуша, Цетиње, 2013.** ИЗ, 3-4, 2014, стр. 213-214.

Допринос Записа-Историјских записа историјској науци је немјерљиви лежи у чињеници да су они најпоузданија баштина за проучавање, истраживање и обликовање прошлости Црне Горе и окружења. У раду су презентирани радови аутора који најјасније одсликавају племенску историју ових простора и који уз богату литературу и радове у другим часописима на теме племенске историје заслужују посебну обраду. Од великог значаја су прикази и биљешке којима се представљају позната историјска дјела, а који су објављени у Записима-Историјским записима. Из наведеног можемо закључити да је у Записима-Историјским записима објављен велики број радова из проблематике племенске историје, и то од стручних и научних радника као и од посленика јавне ријечи. Подразумијева се да бројне и разне теме као и сви проблеми из богате племенске историје Црне Горе нијесу подједнако заступљене на страницама часописа. Неке од тема су само назначене или тек започете, фрагментарно дате, па то оставља простор будућим истраживачима да попуне празнине о племенској историји Црне Горе. Записи- Историјски записи су чврст темељ за будућа истраживања.

Zarko LEKOVIC

TRIBAL HISTORY ON THE PAGES OF THE RECORDS – HISTORICAL RECORDS

Summary

Long period of publishing magazines „Zapisi“ and „Istorijski zapisi“ marks a significant event in history of Montenegrin culture. Lots of data of great scientific significance has been collected right on the pages of these two magazines, so they became an inevitable source to many historians, sociologists, ethnographers, people specialized in law, and scientists of other disciplines related to history. No magazine has made such a great impact on development of scientific historical research in Montenegro as these two magazines, „Zapisi“ and „Istorijski zapisi“, contributed

---

to a firmation of history and culture in Montenegro. Many authors left their mark on the pages of these two magazines by writing about tribal history. Topics of those works regarding the tribal history are numerous and diverse. These magazines are reliable written testimonies about the tribal history of Montenegro, and the content are a reliable source of historical knowledge. Notes and essays which represent known pieces in historiography are of great significance. Published papers are from different periods of the past. Work of authors which present tribal history of this area in the clearest manner are included in this paper.